

L'any 1983, per tal d'aturar l'especulació urbanística dels promotors Figueras i Bassols, l'Ajuntament de Barcelona, pressionat per la Coordinadora d'Entitats Martí i Codolar, adquireix les 37 hectàrees en les que es pretenia construir 7.500 habitatges; una zona qualificada, en gran part pel Pla Comarcal del 1953, com a zona verda. L'Ajuntament es comprometé a crear un dels grans pulmons de Barcelona; però 9 anys després, amb els Jocs Olímpics, el consistori aprovà a corre-cuita un primer Pla Director de la Vall d'Hebron, supeditant la planificació d'aquest extens parc a les exigències olímpiques. Aixecaren mig miler d'habitatges (la residència de periodistes), palaus esportius, un hotel, un gran pàrquing i nombrosos camps esportius. Així, les torrenteres, recuperables des del punt de vista natural, foren cobertes, donant pas a esplanades plenes d'accessos, extensos «espais verds» plens de tanques. L'asfalt cobreix les grans voreres que les aïllen i que no porten enlloc. Espais verds en què l'únic verd és la gespa de camps esportius i talussos. Amb tot, encara es conservà la qualificació de «zona verda».

Aquesta actuació municipal contribuï a la degradació d'aquest potencial gran pulmó de la Vall d'Hebron però, lluny de reparar els errors comesos, l'any 1999, es va promoure un segon Pla Director. En un principi, aquest pla, en un acte de prestidigitació indignant, desprotegia 73 hectàrees que, de forestal, passaven a verd urbà. L'oposició ecologista els féu canviar de tàctica. Aquest pla va ser aprovat per l'Ajuntament el 21 de febrer de 2004 i amb ell es pretén construir 1.166 habitatges sobre zones verdes, prèviament traspassades a zones d'equipaments. Per tal de compensar la pèrdua de zona verda, a través de l'*Estudi Estratègic de la Vessant Barcelonina de la Serra de Collserola* (octubre de 2003), encarregat per l'Ajuntament i realitzat en conveni amb el Consorci del Parc de Collserola, es pretén, amb la més absoluta impunitat, desprotegir àmplies zones naturals del Parc de Collserola passant-les de la qualificació de «zona forestal de protecció» a «zona verda» (urbana). Amb això s'evidencia una contraofensiva per part dels «urbanitzadors», amb la que pretenen burlar no només els grups ecologistes que reivindiquen l'ampliació de les zones protegides, sinó també la màxima benignitat del PGM que ha estat la protecció de les Zones Forestals Metropolitanes.

Si ara es construeixen habitatges canviant el PGM sobre zones fins fa ben poc qualificades de verdes, qui pot assegurar que no s'estigui preparant el terreny per a futures tongades urbanitzadores i especuladores? Tot plegat representa un menyspreu intolerable: es promou la vulneració «legal» de les minses lleis que «malprotegeixen» la natura, tot fent pujar la ciutat cap al cim de Collserola, endinsant-se més enllà de la frontera del parc. En comptes de fer baixar Collserola a la ciutat, ens enjardinen el bosc.

Can Pascual, Can Masdeu i Col·lectiu Agudells

23. Torrebonica: un camp de golf al Vallès. Noves infraestructures per a la Gran Barcelona

A mitjans dels anys 80 s'inicia al Vallès una reestructuració urbana i territorial que es desenvolupa amb plenitud a la dècada dels 90. L'objectiu és convertir el Vallès en una perifèria més de la gran metròpoli. Juntament amb l'altre Vallès, el Maresme, el Baix Llobregat i en menor mesura el Garraf i el Penedès, totes elles conformen la perifèria metropolitana de Barcelona.

Com a les altres comarques, al Vallès Occidental l'objectiu ha estat produir una transició des d'una comarca amb una personalitat diferenciada fins esdevenir una perifèria més de la metròpoli. Una perifèria, no obstant això, en el cas del Vallès Occidental, summament especialitzada.

A TALL D'INTRODUCCIÓ: LA GRAN TRANSFORMACIÓ DEL VALLÈS

La realitat del Vallès Occidental s'ha modificat de forma important a la dècada dels 90. Hi ha diferents factors que han influït. Un dels determinants ha estat la ubicació de les infraestructures de mobilitat. Als anys 70 es va iniciar la construcció de grans infraestructures viàries que donaren accés a Barcelona i que beneficiaren, d'una forma secundària, a aquesta segona corona metropolitana. Anys més tard, es construiria la B-30 i l'A-7 entre Mollet i El Papiol i, més actualment, es projectarien els conflictius quart cinturó, el túnel d'Horta i el tren d'alta velocitat. Tots aquests projectes tenen en comú el seu disseny en base a les necessitats de Barcelona i sense una planificació territorial que inclogui les necessitats reals de la segona corona metropolitana. De fet, ens trobem en una situació paradoxal en la que les grans inversions en transport col·lectiu es concentren a la ciutat de Barcelona, revertint en una certa millora de la seva qualitat ambiental, mentre que a la perifèria s'ha apostat decididament pel transport privat motoritzat.

Aquesta expulsió o relocalització d'activitats més molestes o menys estratègiques no només s'ha donat amb la mobilitat. També s'ha donat amb

equipaments com, per exemple, el projecte de Zoo entre Sabadell i Castellar o la localització d'abocadors o de plantes de tractament de residus (Ecoparc de Montcada), amb els conseqüents impactes ambientals sobre el medi i la població i el deteriorament del mosaic agrícola i forestal característic de la comarca.

Aquest procés també ha generat una especialització de les diferents zones que constitueixen la perifèria metropolitana, de manera que el Vallès s'ha conformat, per exemple, com una comarca de serveis industrials i postindustrials o el Maresme com a una residencial.

Alhora, trobem que el context geogràfic del territori vallesà ha condicionat que la majoria d'infraestructures de comunicació, transport i energia tinguin el seu pas per la depressió prelitoral. Així, el Vallès ha estat considerada històricament una comarca de «pas». Tanmateix, aquesta condició es veurà fortament agreujada en un futur per dos motius. El primer, per la integració en el mercat de la Unió Europea, donat que la Regió Metropolitana de Barcelona es consolida com a node entre Europa i la resta de la Península. Això suposarà la construcció de noves vies ràpides de pas, la creació de nous centres logístics, el creixement urbà induït i els conseqüents impactes sobre el medi. Un cop més, seran aquestes comarques les que patiran el gruix dels impactes d'aquestes infraestructures, que responen a interessos aliens als de les seves poblacions. En segon lloc, per la creixent importància de les ciutats de la segona corona metropolitana, que accentua les relacions entre elles, augmentant la mobilitat obligada.

Un indicador de la importància d'aquestes ciutats és la intensificació del creixement urbanístic que la comarca ha experimentat en els darrers trenta anys. S'ha ubicat, sobretot, en els espais naturals que fins llavors no s'havien trobat sota pressió urbanística. Aquestes noves construccions han estat de caràcter difós, caracteritzades per una elevada ocupació de l'espai, situant-hi poques activitats o una densitat d'habitatges molt baixa. Exemples d'això són les urbanitzacions de segona residència o la proliferació de polígons industrials, afectant greument els sistemes d'espais lliures de la comarca. Aquesta situació continua mantenint-se a l'alça. Com a mostra, només cal veure com alguns dels planejaments urbanístics municipals de la comarca, que determinen les superfícies que s'urbanitzaran durant els 15 anys de vigència d'aquests plans, dupliquen i fins i tot tripliquen la superfície urbanitzada dels seus municipis. Tot i compartir aquesta mateixa dinàmica, aquests municipis presenten força diferències entre elles. Així, trobem municipis com Sant Cugat, Rellinars o Viladecavalls on predominen les zones residencials o d'altres, com Cerdanyola del Vallès, Terrassa, Sabadell, Sentmenat o Ripollet, on s'estan produint nous creixements urbans i entre els quals també trobem nous polígons industrials i barris on es concentren de manera predominant les noves poblacions d'immigrants.

El rebuig a la construcció del camp de golf de Torrebonica per part del teixit social de la comarca, la determinació política de portar-lo a terme per

part de l'Administració, les contínues irregularitats en la tramitació del projecte i els greus impactes socials i ambientals que provocarà han fet que, amb tota probabilitat, aquest sigui un dels projectes més emblemàtics d'aquesta nova etapa al Vallès Occidental.

EL CAMP DE GOLF DE TORREBONICA

A finals de l'any 1998, a través dels *mass media*, es coneix la intenció del Reial Club de Golf del Prat d'instal·lar-se als terrenys de Torrebonica i Can Bonvilà, situats al Vallès, dins el terme municipal de Terrassa. Sis anys després, l'any 2004, es preveu la inauguració del camp de golf. Ha estat, no obstant això, un període d'una llarga conflictivitat, mostrant de forma més que evident els interessos, gairebé indistingibles, entre l'Administració i els promotors del camp. Un període que ha mostrat i ha generat resistències summament potents i amb molta recepció per part de la ciutadania, però alhora incapaces d'aturar una operació especulativa d'aquesta envergadura.

El projecte

El Reial Club de Golf del Prat (RCGP), entitat promotora del camp de golf a Terrassa, és un club elitista fundat l'any 1952 i que fins ara ha utilitzat una superfície de 170 hectàrees en terrenys del Prat de Llobregat. La cessió d'aquests terrenys ja fou conflictiva en el seu temps, no només per l'expulsió de diverses famílies pageses, sinó també pel fet que els terrenys foren cedits mitjançant una concessió administrativa indefinida en règim de lloguer. En aquest sentit, cal destacar que el 85% dels terrenys on està situat el RCGP al Prat són de titularitat pública, en concret del Ministeri de Defensa. No obstant això, l'expropiació ha estat taxada en 3.200 milions de les antigues pessetes. Són aquests diners els que han permès, en part, el trasllat del RCGP a Torrebonica i Can Bonvilà.

Torrebonica i Can Bonvilà estan situats al corredor verd que uneix Sant Llorenç amb Collserola, anomenat «via verda». La seva construcció suposa la privatització d'una superfície de 270 hectàrees. Al problema del territori cal sumar-hi el de l'aigua. El manteniment de la gespa apta pel golf, en el cas del camp de Torrebonica, té un consum equivalent al consum d'aigua d'una ciutat de 40.000 habitants. Davant les protestes de diverses entitats encapçalades per l'ADENC, els promotors del golf varen proposar la construcció d'una dessalinitzadora, ràpidament aprovat per la molt discutida Agència Catalana de l'Aigua i finançada per ella mateixa, mostrant un cop més el tracte de favor de l'Administració.

Un altre dels actors destacats en la construcció del camp de golf ha estat la Caixa d'Estalvis i de Pensions de Barcelona. Era la propietària de bona part dels terrenys de Torrebonica fruit d'una donació, l'any 1922, del

Patronat de Catalunya per la Lluita contra la Tuberculosi. La donació obligava la Caixa a mantenir l'ús hospitalari o educatiu de la finca de Torrebonica, incloent aquest projecte a l'anomenada Obra Social. Tot això s'oblida, venent la Caixa uns terrenys que li foren regalats. Especulació amb majúscules. El 18 de febrer de 2000 es formalitza l'escriptura de traspàs de part dels terrenys agrícoles de Torrebonica al RCGP per 450 milions de pesetes. Negoci rodó.

El paper de l'Administració

«L'alcalde de Terrassa afirma que no pensa tenir en compte la manifestació de demà. Preguntat ahir sobre si podia tenir en compte les reivindicacions de la manifestació en cas que sigui massiva, Royes va respondre amb una rotunda negativa i va afegir que "els que governem ens regim per altres coses".»
Declaracions de Manuel Royes a *El 9 Nou* (2/11/99)
la vetlla de la gran manifestació contra el camp de golf de Torrebonica

En aquesta operació de transformació del territori ha estat clau el paper de l'Administració. Un cop més, lluny de les proclames retòriques d'actuar guiats per l'interès general, ha estat una ferma aliada en totes les circumstàncies dels promotors del golf.

Les dues administracions que més s'han significat en la defensa a ultrança del camp de golf han estat l'Agència Catalana de l'Aigua i l'Ajuntament de Terrassa. La primera depèn de la Generalitat de Catalunya i, per tant, fins fa poc del govern de CiU. Per la seva part, el govern de l'Ajuntament de Terrassa recau, encara ara, en el PSC-PSOE, de la mà, primer de Manel Royes i en la recta final de Pere Navarro.

El paper de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) ha estat clau en la tramitació dels diversos permisos. Les tramitacions de les concessions a la utilització de l'aigua, ignorant els diversos contenciosos plantejats per diverses entitats opositores, ha estat una constant en tot el procés. Encara més escandalós és, però, el fet de la participació de l'ACA en la construcció i finançament de les instal·lacions necessàries. A l'apartat pressupostari del projecte es llegeix textualment «El projecte s'emmarca dintre de les prioritats fixades per l'Agència Catalana de l'Aigua com a part dels programes pilot de reaprofitament d'aigües residuals per a usos lúdics [...], el repartiment d'assignacions d'inversió i despeses d'explotacions es regularà mitjançant el corresponent conveni d'actuació entre l'administració actuant i els usuaris/concessionaris». Més clar, l'aigua.

Sent, però, així d'escandalós, hi ha qui encara supera amb escreix la convivència amb els promotors del golf: l'Ajuntament de Terrassa. Des dels inicis s'hi va posicionar clarament a favor. Fins i tot Manel Royes ja va voler

aprovar-ne un d'anterior a la mateixa zona, l'any 1996, gestionat per TCA Inversiones, que finalment va desestimar-se (*El 9 Nou*, 19/3/2000). En el nou projecte, el presentat per RCGP, Royes no deixarà escapar la nova oportunitat deixant-se la pell, a ulls de no pocs la dignitat, en la defensa del projecte.

La instal·lació del camp de golf de Torrebonica a les finques de Torrebonica i Can Bonvilà va començar amb la requalificació dels terrenys, que fins llavors constaven com a no urbanitzables (rústics) i on no podia fer-se cap tipus d'equipament. La requalificació va fer-se en el Ple del 17 de desembre de 1999. Després el procés va continuar amb la «normalitat» habitual: la Comissió d'Urbanisme de la Generalitat l'aprovaria definitivament el juliol de 2000.

El 7 de febrer en un ple extraordinari de l'Ajuntament s'acabava de posar el fil a l'agulla. Convocat excepcionalment al matí (per tractar d'estalviar-se les protestes) i amb un únic punt de l'ordre del dia: l'aprovació definitiva del projecte del golf, tot i que encara hi havia el problema no solucionat de l'aigua. Així doncs, el paper de l'Ajuntament ha estat el millor dels possibles pels interessos dels promotors del golf. Higinio Raventós, president del Reial Club de Golf del Prat, ho expressa sense ambivalències en una entrevista a la premsa local: «Jo no soc polític, perquè el món de la política és molt complicat, però defenso les persones que defensen l'interès de la majoria per sobre de criteris polítics, com Manuel Royes. Quan el veig sempre li dic que algun dia li posaran medalles per haver-nos engatusat» (*Diari de Terrassa*, 27/5/2000).

En tot el procediment, les mostres antidemocràtiques de l'Ajuntament han estat constants. L'ocultació d'informació clara i precisa ha estat la tònica habitual. L'ADENC, a causa de la seva posició ferma en contra del projecte, ha perdut les subvencions que rebia tant per part de la Diputació de Barcelona (sent Royes també el president) com per part de l'Ajuntament. Totes les entitats i expressions ciutadanes que han mostrat el rebuig al projecte han passat a formar part de la perillosa massa crítica. S'han amagat enquestes que mostraven el desacord majoritari dels terrassencs i terrassenques. En definitiva, tot plegat una mostra preclara del caràcter, la natura i la dinàmica de les administracions en la gestió de les operacions a gran escala de la transformació i reestructuració metropolitana.

Les resistències al camp de golf

En aquests cinc anys les mostres de resistència i de desobediència al projecte han estat nombroses, sent de natura, això sí, ben heterogènia. Inicia i dona forma a l'oposició l'ADENC, l'Associació de Defensa i l'Estudi de la Natura. L'ADENC esdevé, alhora, una de les entitats dinamitzadores de la campanya «Salvem Torrebonica», que aconsegueix aplegar més de 100 entitats del plural teixit associatiu de la comarca. A recer de la campanya sorgeixen també col·lectius propers a l'àrea de l'autonomia, de l'escena alter-

nativa i en general del moviment global, com Acció Verda o Ciutadans i Ciutadanes per Torrebonica. Finalment, un altre dels pols d'oposició l'integren els partits polítics d'oposició (fins les darreres eleccions, doncs ara formen part de l'equip de govern), és a dir IC i ERC.

L'ADENC ha estat una de les peces clau i bàsiques en la mobilització. La seva activitat s'ha concentrat en tres fronts. En primer lloc ha vetllat per la informació i sensibilització sobre l'operació a Torrebonica i Can Bonvilà. Han estat múltiples els actes i xerrades fetes a tots els barris de Terrassa i demés poblacions de la comarca. En segon lloc ha estat un permanent vigilant en el dia a dia de l'evolució del procés d'aprovació i de construcció, plena d'irregularitats, del camp de golf. La tramitació de diversos contenciosos administratius, incloent denúncies penals, ha caracteritzat també la seva feina. Finalment ha estat hàbil en la construcció d'una xarxa ampla i plural, articulada al voltant de la campanya «Salvem Torrebonica». És de destacar, al parer dels signants de l'article, l'evolució de l'ADENC en aquests anys: des d'una posició als inicis estrictament de protecció a l'entorn ha anat fins a articular una crítica robusta a la democràcia *made in* Ajuntament de Terrassa (veure «Carta Oberta a l'Ajuntament de Terrassa», 2001: www.adenc.org/torrebonica/index.htm).

La campanya «Salvem Torrebonica», amb el suport de més de 100 entitats, ha estat la potència mobilitzadora de les grans manifestacions i expressions de rebuig massiu al camp de golf. Ha organitzat les manifestacions més importants, aconseguint treure al carrer milers de persones. Les accions més sonades han estat les dues grans manifestacions de Terrassa (1999 i 2002) i l'acampada a Torrebonica (2001). El problema, potser, de la campanya ha estat que més enllà de les grans mobilitzacions, les diverses entitats no s'han compromès plenament en la dinamització de la campanya, doncs consideraven l'ADENC com la generadora quasi en exclusiva, fent que molts cops la dinàmica depengués en excés d'aquesta entitat.

Acció Verda i Ciutadans i Ciutadanes per Torrebonica han estat les dues dinàmiques que han emprès la desobediència civil i l'acció directa no violenta en contra del camp de golf i de les institucions que han donat totes les facilitats per a la seva construcció, això és, la Caixa d'Estalvis, l'Agència Catalana de l'Aigua i l'Ajuntament de Terrassa. S'han fet múltiples ocupacions de seus de la Caixa, fent a dins tota mena d'activitats, des d'un partit improvisat de golf, fins a xerrades sobre la implicació de la Caixa o l'edició de cartells explicant la postura de l'entitat financera. En relació a l'ACA s'han fet diverses accions davant la seva seu central. L'Ajuntament de Terrassa ha estat també el blanc de la crítica i de l'acció, interrompent plens, organitzant una acampada davant la seu consistorial, llençant els diversos arbres tallats provinents de la destrucció de Torrebonica o intervenint i desplegant pancartes en diversos actes institucionals a la ciutat. Finalment, s'han fet també accions a Torrebonica i Can Bonvilà, des de l'entrada a les obres i el sabotatge de diverses instal·lacions o el fet de penjar-se d'alguna de les grues que s'encarregaven de l'obra.

Han estat accions que, en la línia de les plantejades per l'estratègia de la desobediència, realitza el moviment de moviments. Han aconseguit una visibilització del conflicte i dels diversos agents participants, allargant el conflicte i posant sobre la taula el paper del PSC-PSOE en tot el procés. És en aquest sentit que aquest tipus d'accions han ajudat també a la pèrdua de majoria del PSC en les darreres eleccions municipals, pèrdua que sobretot s'explica per aquest conflicte.

En el costat negatiu, és bo reconèixer que aquestes accions i en general la dinàmica generada per Acció Verda i Ciutadans i Ciutadanes ha estat fonamentalment resistencialista i excessivament voluntarista. Massa sovint han creat expectatives, en el sentit de la possibilitat a través de les accions d'aturar un projecte com aquest, d'una envergadura considerable, dedicant menys esforços a una tasca de ben segur més factible. La de construcció d'un moviment o xarxa que reconeix la dimensió del projecte, la vincula a altres processos de transformació del territori metropolità en tots els seus àmbits, es comunica i crea un llenguatge comú amb altres experiències (també resistencialistes), introduint en el cos de tot el moviment, de la campanya «Salvem Torrebonica», la necessitat de la desobediència civil i l'acció directa no violenta.

Finalment, el darrer pol d'oposició ha estat el de les formacions políticoinstitucionals, bàsicament ERC i IC en les seves versions locals i comarcals. És bo en aquest punt saber diferenciar entre el que han fet els aparells d'ambdós partits del que han fet els seus militants i en general els seus simpatitzants i adherents. L'activitat dels aparells s'ha situat fonamentalment en el terreny de les declaracions, no pocs cops retòriques, contràries al camp de golf. Han votat en contra en cada ple que referia a la construcció del golf. Han participat també, a la clàssica dels partits polítics, en les grans mobilitzacions de la campanya «Salvem Torrebonica». Alhora, però, han estat també crítics amb algunes de les accions d'Acció Verda i de Ciutadans i Ciutadanes per Torrebonica, en especial de l'ocupació massiva i interrupció del ple el dia de l'aprovació definitiva del camp de golf, utilitzant com a argument que aquesta acció era un atac a la democràcia.

Sent cert que la seva oposició «des de dins» ha estat a voltes positiva, doncs ha fet trencar el consens institucional, ha mostrat també les seves limitacions. Després de les eleccions municipals de 2003, ambdues formacions han entrat en el govern de la ciutat. I, evidentment, la tasca opositora al camp de golf ha desaparegut, amb les frases tòpiques i típiques de situacions com aquesta: des del «ja no hi ha res a fer» o «aquest és un conflicte perdut i ara cal treballar altres temes», o fins i tot versions més refinades de l'altre lloc comú del tipus «des de dins nosaltres ja hi treballem».

Aquestes han estat, *grosso modo*, els components de l'àmplia protesta viscuda a la perifèria metropolitana de la zona del Vallès Occidental. Una protesta que, fent-ne balanç, ha estat interessant pel fet mateix d'haver-la viscut: una part de la ciutadania ha esdevingut activa, trobant-se, reconeixent-se, compromentent-se, perdent la por, posant el cos i esbrinant els tei-

xits associatius plurals i amplis que comparteixen territoris. Una protesta que, a més, segueix trobant-se en noves dinàmiques plurals encetades *a posteriori*. Una protesta, no obstant això, que ha d'aprendre de la seva derrota, doncs avui el camp de golf és realitat. Ha de trobar els motius no de la construcció del camp, sinó del fet que havent apostat per aturar-lo això no s'ha aconseguit.

Tomàs Herreros i Ernest Marco

24. El Raval: les fal·làcies de la rehabilitació o l'actuació anestesista de l'Ajuntament

«La reforma interior de la ciudad representa en el orden puramente económico lo que los franceses llamarían la mise en valeur del Casco Antiguo[...] Lo más probable es que la empresa de la reforma active la acumulación de capitales, [...] la reforma es un negocio soberbio para la capital catalana. Los especuladores encontrarán en la reforma empleo múltiple para sus audacias; los constructores de edificios reclutarán ejércitos de albañiles, carpinteros, pintores y jornaleros de otras variadísimas artes para levantar rápidamente las nuevas viviendas; los contratistas de obras se dispondrán a canalizar las nuevas vías y a urbanizarlas y a proveerlas de toda clase de servicios municipales; los propietarios sentirán el acicate de los negocios realizados en las ventas y en las compras de terrenos en que se disputará una buena parte del aumento del precio producido por la reforma.»

Ajuntament de Barcelona,
Reforma y mejora del Interior de la Ciudad. Memoria y proyecto de Contrato con el Banco Hispano-Colonial
(1907, pàg. 288-289)

CRÒNICA DE LA NO-RESISTÈNCIA

Pot semblar sorprenent que una transformació urbanística com la del Raval, de conseqüències tan negatives per a la gent que hi viu, no hagi estat contestada amb molta més força de la que s'ha evidenciat. Intentarem explicar què ha succeït al barri en les darreres dècades.

En primer lloc, el poder polític ha utilitzat tots els mitjans al seu abast per presentar qualsevol reforma urbanística com un concepte positiu *per se*, ignorant totalment les conseqüències negatives que comportava i jugant alhora amb el desconeixement i els prejudicis que històricament han existit respecte al Raval, procés que s'ha seguit també en altres ciutats